

GENEL BİLGİLER

Resmi Adı	: Rusya Federasyonu
Yönetim Biçimi	: Federasyon
Başkenti	: Moskova
Başlıca Kentleri	: St.Petersburg, Nijni Novgorod, Yekaterinburg, Çelyabinsk, Volgograd, Omsk, Novosibirsk, Krasnoyarsk, Vladivostok
İdari Yapı	: 7 federal bölge altında 89 idari bölüm (21 cumhuriyet, 49 idari bölge, 6 vilayet, 11 özerk bölge ve 2 şehir idaresi)
Devlet Başkanı	: Vladimir Vladimiroviç Putin
Başbakan	: Mikhail Yefimoviç Fradkov
Nüfusu	: 143.8 milyon (Temmuz 2004)
Yüzölçümü	: 17,075,400 km ²
Resmi Dili	: Rusça
Etnik Yapısı	: Rus %81.5, Tatar %3.8, Ukraynalı %3, Çuvaş %1.2, Başkır %0.9, Belarus %0.8, Moldovalı %0.7, diğer %8.1
Komşuları	: Azerbaycan, Belarus, Çin, Estonya, Finlandiya, Gürcistan, Kazakistan, Kuzey Kore, Letonya, Litvanya, Moğolistan, Norveç, Polonya, Ukrayna
Para Birimi	: Ruble (1 USD = 27.7487 RUR – 1 Ocak 2005 itibariyle)

RUS EKONOMİSİ

A. GENEL EKONOMİK DURUM

TEMEL EKONOMİK GÖSTERGELER

GÖSTERGELER	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004*
GSYİH (Milyar \$)	271.0	195.9	259.7	309.9	346.6	432.9	555.5
GSYİH (büyüme, %)	- 5.3	6.3	10.0	5.0	4.3	7.3	6.7
Sınai Üretim (büyüme, %)	- 5.2	11.0	11.9	4.9	3.7	7.0	5.1
Enflasyon (TÜFE, ort., %)	27.7	85.7	20.8	21.6	15.8	13.7	10.8
İhracat (milyar \$)	74.4	75.5	105.0	101.9	107.2	135.9	170.0
İthalat (milyar \$)	58.0	39.5	44.9	53.8	61.0	75.4	101.2
Döviz Kuru (ort., Ruble:USD)	9.71	24.62	28.13	29.17	31.34	30.69	28.97

Kaynak: EIU, Goskomstat, Intellinews

* Tahmin

Rus ekonomisi, 2004 yılında yüzde 6.7'lik bir büyüme oranına ulaşarak oldukça yüksek bir performans sergilemiş ve böylelikle 1998 yılında patlak veren mali krizden bu yana her yıl güçlü bir büyüme gerçekleştirmiş olan ekonomi, son beş yıl içinde yüzde 6.4'lük ortalama GSYİH artışı yakalamıştır. Ruble istikrar kazanmış, yabancı sermaye girişi tekrar hareketlenmiştir. Özellikle enerji alanında milyar dolarlarla ifade edilen yatırımlar söz konusudur.

Son dönemlerdeki gelişmeye rağmen, Rus ekonomisinin halen petrol, doğalgaz ve madenlere bağımlı olduğunu ve büyümenin ağırlıklı olarak bu sektörlerde geliştiğini; yerli ve yabancı yatırımların ise hız kazanmış olmalarına rağmen halen istenen düzeye ulaşamadığını söylemek mümkündür.

Ekonominin mevcut yapısı önemli bir zayıflık olarak ortaya çıkmaktadır. Petrol ve doğal gaz ihracatına olan bağımlılık nedeniyle bu kalemlerin dünya piyasalarındaki fiyatlarında oluşan dalgalanmalar, Rus ekonomisini doğrudan etkilemektedir. Fiyatlar yükseldikçe ekonomideki büyüme hızlanmakta, fiyat düşüşlerinde ise ekonomi daralmaktadır.

Bununla birlikte Rus hükümeti, ekonominin enerji dışındaki alanlarının geliştirilmesine önem vermektedir. 2002 yılının ilk yarısında yüzde 2.5 olan yatırımlardaki büyüme, 2003 yılında yüzde 12.9'a ulaşmıştır. 2004 yılı için ise yüzde 11'lik bir artışöngörülmektedir. Enerji sektörünün ekonomik büyüme içerisindeki payı aynı dönemde yüzde 45'ten yüzde 20'ye inmiştir.

Putin yönetiminde izlenen kararlı ekonomik politikalar umut vaat etmektedir. Nitekim Mart 2004'teki Devlet Başkanlığı seçimlerini kazanarak ikinci dönemine başlamasından sonra tüm ulusa hitaben yaptığı konuşmada Putin, ikinci dönem politikası içerisinde en büyük önceliği ekonomik reformlara vereceğini bildirmiş, konuşmanın büyük bir bölümünde ekonomiden bahsetmesi de bunun bir göstergesi olmuştur. Putin'in ekonomik hedeflerinden ilki ve en iddialısı 2012 yılı itibariyle Rusya'nın ekonomik potansiyelinin, yani kişi başına düşen GSYİH'sinin iki katına çıkarılmasıdır. Bazı çevrelerin bunun gerçekçi bir hedef olmadığını iddia etmelerine rağmen, Putin hükümeti hedefin gerçekçi olduğuna dair tezini çeşitli ekonomik verilerle desteklemiştir. Ancak 2004 yılı içindeki gelişmeler bu hedeften uzaklaşmakta olduğunu göstermektedir. Nitekim Rusya Federasyonu Ekonomik Kalkınma ve Ticaret Bakanlığı'ndan 14 Aralık 2004 tarihinde yapılan bir açıklamada,

2002-2012 dönemindeki toplam GSYİH büyümesinin yüzde 100 değil, yüzde 63-88 aralığında gerçekleşmesinin beklendiği belirtilmiştir.

Putin'in ekonomi açısından belirlemiş olduğu diğer hedefler 2010 yılına kadar Rusya vatandaşlarının en az üçte birinin ev sahibi olması, önümüzdeki dört yıl içerisinde yıllık gelirlerde yüzde 150'lik bir artış sağlanması ve rublenin konvertibl hale getirilmesidir.

AB'nin genişlemesinin Rusya'yı Avrupa ile "sadece coğrafi olarak değil, ekonomik ve manevi olarak da yakınlaştıracak" ifade eden Putin, BDT ülkeleri'yle birlikte ABD, Çin, Hindistan ve Japonya ile siyasi ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi için çalıştıklarını vurgulamıştır.

Makroekonomik Göstergeler 1992/98 – 1999/2003*

	1992/98	1999/2003
GSYİH Büyümesi (% , kümülatif)	-39.5	35.6
GSYİH Büyümesi (%)	-6.8	6.3
Sınai üretim (% , kümülatif)	-50.0	43.7
Sınai üretim (% , toplam)	-9.1	7.6
Sabit yatırımlar (% , kümülatif)	-76.8	48.3
Sabit yatırımlar (%)	-17.7	8.3
Enflasyon (% , toplam)	445.4	153.0
Ortalama federal bütçe dengesi (%/GSYİH)	-8.1	1.4
Ortalama cari hesap dengesi (%/GSYİH)	1.6	11.8
Petrol fiyatları (Ural Med, \$/varil)	16.0	23.9

Kaynaklar: Devlet İstatistik Komitesi, Rusya Federasyonu Merkez Bankası

(*İki tarih arasındaki değişim oranını ifade etmektedir.

Yukarıdaki tablodan da görüldüğü üzere 1998'deki kriz sonrası gerçekleştirilen reformlar sayesinde Rus ekonomisinde olumlu bir trend yakalanmıştır. Şu anda Rus ekonomisi 65 milyar dolarlık döviz rezervleri ve cari işlemler dengesindeki fazla ile yeni bir mali krize karşı hazırlıklı durumdadır. Döviz kuru rejiminin esnek hale getirilmesi de dış şoklara karşı bir koruma oluşturmuştur. Bu raporun ilerideki bölümlerinde detaylı olarak anlatılacağı gibi daha önce yurtdışına kaçmış olan Rus sermayesi de artık ülkeye geri dönmektedir.

En zengin 10 bölge (kişi başına düşen GSYİH'leri ile)

1. Tümen	\$ 8,981
2 Moskova Kenti	\$ 6,603
3. Çukotka	\$ 5,093
4. Yakutistan	\$ 4,568
5. Magadan	\$ 3,322
6. Sakhalin	\$ 3,245
7. Komi	\$ 3,102
8. Murmansk	\$ 2,519
9. Samara	\$ 2,394
10. Krasnoyarsk	\$ 2,388

En fakir 10 bölge (kişi başına düşen GSYİH'leri ile)

1. Inguşetya	\$ 253
2. Dağıstan	\$ 525
3. Adige	\$ 534
4. Tuva	\$ 585
5. Karaçay-Çerkesya	\$ 652
6. Mari-El	\$ 751
7. Kuzey Osetya	\$ 768
8. İvanov	\$ 792
9. Penza	\$ 887
10. Bryansk	\$ 888

Rus ekonomisini değerlendirirken bölgesel farklılıklar üzerinde durmak da şarttır. Aton Yatırım Bankası'nın hazırladığı bir araştırmaya göre 1998'deki mali krizden bu yana Rus ekonomisi her yıl büyüme kaydetmiş olsa da ülkenin zengin ve fakir bölgeleri arasındaki uçurum da gittikçe açılmaktadır. Moskova kenti ile Batı Sibiryadaki petrol zengini Tümen Bölgesi, Rusya'nın toplam nüfusunun 10'da birini sınırları içerisinde barındırmalarına rağmen toplam GSYİH'nin üçte birine karşılık gelmekte, Rusya'nın tüm GSYİH'sinin yarısı 6 bölge tarafından üretilmektedir.

B. SON DÖNEMDE TEMEL EKONOMİK GÖSTERGELERDE DEĞİŞİM

1. Büyüme

2003 yılında yüzde 7.3 oranında büyümüş olan Rus ekonomisi, 2004 yılında ise yüzde 6.7'lik bir GSYİH artışı kaydetmiştir. Son yıllardaki gerçekleştirilmiş olan bu yüksek büyüme oranları büyük ölçüde Rusya'nın başlıca ihraç ürünleri olan enerji kaynakları ve metallerin dünya piyasalarındaki fiyatlarının yüksek seviyelerde seyretmiş olmasına bağlıdır. Bir örnek verilecek olursa Brent petrolünün varil başına ortalama fiyatı 2001 yılında 24.5 dolar iken, 2002'de 25 dolara, 2003'de ise 28.6 dolara yükselmiş, 2004 yılında ise 50 doların üstünü gördükten sonra yılı 42.87 dolardan kapatmıştır. Fiyatların yanısıra, Rusya'nın ihracat hacmi de yıl içerisinde artış göstermiştir.

Bununla birlikte, bu büyüme sürdürülebilir olarak görülmemektedir. Maliye Bakanı Aleksey Kudrin, 11 Aralık 2004 tarihinde yaptığı bir açıklamada "son beş yıl içerisinde daha önce görülmemiş bir büyüme gerçekleştirildiğini, ancak bunun önümüzdeki beş yılda sürdürülmesinin mümkün olmadığını" ifade etmiştir. Bu durumun en büyük sebebi, sürdürülebilirlik için gerekli olan yapısal reformların henüz tam olarak gerçekleştirilmemiş olmasıdır.

2004 yılında büyümenin yavaşlamasının başlıca sebepleri olarak ihracat ve sabit yatırımlardaki artışın yavaşlaması ve Yukos olayıyla genel olarak siyasi durumun yabancı sermaye için olumsuz bir ortam yaratması gösterilmektedir. 2005 yılı için de GSYİH artışının yavaşlaması öngörülmektedir ve Ekonomik Kalkınma ve Ticaret Bakanlığı da 2005 yılı için yapılmış olan yüzde 6.3'lük büyüme tahminini halihazırda yüzde 5.8'e indirmiş durumdadır.

2. Döviz Kuru

Rusya Federasyonu Merkez Bankası'nın açıklamış olduğu rakamlara göre Rus rublesi 2004 yılının ilk 10 aylık döneminde dolar karşısında reel olarak yüzde 5.6 oranında değer kazanmıştır. Ülkeye sıcak para girişinin devam etmesi, yıllık enflasyon oranının yüzde 10'un üzerinde seyretmesi ve euro'nun dolar karşısında gücünü koruması nedeniyle ruble'nin dolar karşısında değer kazanmaya devam etmesi öngörülmektedir. 2004 yılı bütünü için tahmin edilen değer artışı yüzde 8.9'dur.

Ekonomik Kalkınma ve Ticaret Bakanı German Gref'in yapmış olduğu açıklamaya göre Ocak 2007 itibariyle döviz işlemleri üzerindeki tüm kısıtlamalar kaldırılacak ve Rus rublesi konvertibl hale getirilecektir.

3. Enflasyon

Bazı ürünlerin fiyatlarına yapılan zamlar ve maaş artışlarının etkisi, enflasyon oranlarını etkilemektedir. Cari işlemler açığı, enflasyonist baskının başlıca sebebidir.

Rusya Federasyonu Merkez Bankası, dezenflasyon sürecini korumak niyetinde olsa da Devlet Başkanı Vladimir Putin, enflasyon yönetimine dikkat edilmesi ve enflasyonu düşürmek uğruna ekonomik büyümeye zarar verilmemesi gerektiğini savunmaktadır.

Ekim 2004'te aylık TÜFE oranı yüzde 1.1 olarak gerçekleşmiş ve yıllık oran da yüzde 10'un üzerinde seyretmeye devam etmiştir.

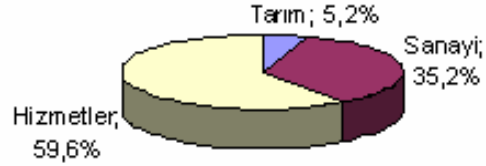
4. Dış Borçlar

Rusya Federasyonu Maliye Bakanlığı'nın açıklamış olduğu rakamlara göre 2003 yılı itibariyle Rusya'nın toplam 144.9 milyar dolarlık borçlarının 123.5 milyar doları dış borçlardır. Bu rakamın üç yıl içerisinde 113.3 milyar dolara indirilmesi hedeflenmektedir. 2000 yılında dış borçların GSYİH'ye oranı yüzde 89 iken, bu oran 2003 yılında yüzde 36.2'ye gerilemiştir. İç borçların dahil edilmesiyle bu oran yüzde 45'i bulmaktadır.

Bununla birlikte Rusya'nın döviz rezervleri 2004 yılı boyunca yüzde 56'lık bir artış kaydederek 12.6 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır. Şu anda Rusya Federasyonu, dünyadaki en büyük altıncı döviz rezervlerine sahip ülke durumundadır.

C. BAŞLICA EKONOMİK SEKTÖRLER

2004 yılı itibariyle özel sektörün Rus ekonomisi içerisindeki payı yüzde 70'e ulaşmış durumdadır. GSYİH'nin sektörel dağılımı ise yandaki grafikte görülmektedir.

1. Enerji ve Tabii Kaynaklar

Rusya, zengin doğal kaynakları sayesinde bugün birçok enerji kaynağı ve madenin dünyadaki başlıca ihracatçısı konumuna gelmiştir. Tüm dünyadaki petrol üretiminin yüzde 10'u, doğal gaz üretiminin yüzde 25'i, nikel ve kobalt üretiminin yüzde 20'si Rusya tarafından gerçekleştirilmektedir. Kömür, demir cevheri, demirdışı metaller, altın, platin ve elmas üretiminde de önde gelen ülkelerden birisi olan Rusya'da 1990'lı yılların başında iç talebin hızla düşüşe geçmesi nedeniyle ihracata yönelik bir yapı oluşmuştur.

1990'lı yılların sonlarına doğru dünya metal fiyatlarındaki düşüş ve iç piyasada artan enerji fiyatları nedeniyle sektör üzerinde bir baskı oluşmuş ve bu nedenle üretkenliği artırmaya ve modernizasyona yönelik reform çalışmaları hızlandırılmıştır.

Rusya'nın enerji şirketleri "downstream" alanı yerine daha çok ham petrol üretimine ağırlık vermektedirler. Son dönemlerde şirket birleşmeleri ve BP/TNK örneğinde olduğu gibi dünya devlerinin de sektöre girmeleriyle bu şirketler güçlerini artırmışlar ve dünyanın en büyük firmaları arasında kendilerine yer edinmişlerdir.

Rusya Federasyonu Enerji Bakanlığı'ndan verilen bilgilere göre 2004 yılının 10 aylık döneminde petrol üretimi bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 7 oranında artarak son yılların en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Aynı dönemde Rus rafinerilerinde işlenen petrolün miktarı yüzde 1.2 artışla 111 milyon tona, dizel yakıt

üretimi yüzde 1.4 artışla 31.5 milyon tona, doğalgaz üretimi ise yüzde 3 artışla 369 milyar m³'e ulaşmıştır.

2004 yılında hukuki ihtilaflar yaşamakta olan YUKOS firması dahil tüm Rus petrol firmaları üretimlerini artırmaktadır ve Sanayi ve Enerji Bakanı Viktor Hristenko'nun yaptığı açıklamaya göre 2004 yılı toplam petrol üretiminin 2003 yılına göre 30 milyon ton artışla 450 milyon ton olarak gerçekleşmesi öngörülmektedir.

2. Tarım

Rus ekonomisinde tarımın önemli bir yer tutmasına rağmen ülke topraklarının büyük bir bölümü tarıma elverişli değildir. Rusya yüzölçümünün sadece yüzde 32'lik bir bölümünde tarım yapılabilir. Ülkenin kuzeyinde toprak ekime uygun olmadığı için hayvancılık faaliyetleri ağırlık kazanmıştır. Güney Rusya ve Batı Sibirya'da ise başta tahıl olmak üzere birçok değişik tarımsal ürün yetiştirilebilmektedir. Ülkenin yüzde 45'inin ormanlarla kaplı olması nedeniyle kereste ve diğer orman ürünleri ihracatta önemli bir yer tutmaktadır.

2003 yılında Rusya'da toplam tarımsal üretim yüzde 2.7 artmış, 2004 yılının 10 aylık döneminde ise yıllık bazda yüzde 0.1'lik bir küçülme yaşanmıştır. Tarım sektörü son 3 yıldır bir durgunluk içerisinde olmakla birlikte bu durumun 2004 yılında da devam ettiği gözlemlenmektedir. Son birkaç yıldır Rusya, tahıl ihracatçısı olabilmeyi başarmış ise de tarım sektörünün performansı Sovyet dönemine kıyasla oldukça zayıf bir durumdadır.

3. Sanayi

Rusya'ya SSCB'den miras kalan sanayi altyapısı enerjiye dayalı, teknolojik olarak geri kalmış, düşük katma değerli temel işleme ve savunma sektörüne ağırlık veren bir özelliktedir. Uzay ve havacılık gibi SSCB'nin teknoloji açısından rekabet avantajına sahip olduğu alanlarda bile yatırımın yetersizliği ve işgücü sermayesinin yitirilmesi nedeniyle üretim oranları düşmüştür. Ayrıca Sovyet döneminden kalma sübvansiyonların ortadan kalkmasıyla üreticilerin uluslararası alanda rekabet güçleri zayıflamıştır.

2003 yılında yüzde 7 oranında artmış olan sınıai üretim, 2004 yılının 10 ayında az da olsa yavaşlamış ve yıllık bazda yüzde 3.5 oranında büyümüştür. Bu dönemde en hızlı büyüyen sanayi dalı yüzde 12.1 ile otomotiv sektörü olmuştur. İnşaat malzemeleri ve cam ürünleri alanında da ortalamanın üzerinde büyüme gerçekleşmiştir. Tekstil sektörü ise piyasadaki ithal ürünlerin kalitesi ile mücadele etmekte zorlanmaktadır. Ruble'nin değer kazanması da bu sektörü vurmuş ve tekstil sektöründe yüzde 11.6'lık bir küçülme yaşanmıştır.

4. İnşaat

Rus inşaat sektörü 1990'lı yılların başında özelleştirilmişse de, yeterli yatırımın yapılmaması nedeniyle finansmanı devlet tarafından yapılan konut, sanayi tesisleri ve diğer büyük projelerin tamamlanmasında büyük sıkıntılar yaşanmıştır. Yerleşim birimleri ile beraber elektrik ve su gibi sistemlerin ve ulaşım altyapısının modernize edilmesi gerekmektedir. Rus halkının yüzde 30'u su veya elektriğe erişimi olmayan evlerde yaşamaktadır. 1980'li yıllarda inişe geçen konut inşaatı, 2000 yılında 30 milyon metrekare ile en düşük seviyesine inmiştir. 2001-2002 döneminde özellikle Moskova'da konut inşaatı tekrar artmaya başlamış, 2003 yılında ise bu artış devam etmiştir.

2002 yılında yüzde 2.7'lik bir büyüme gerçekleştirmiş olan inşaat sektörü, 2003 yılında yüzde 14.4 gibi oldukça yüksek bir büyüme oranına ulaşmıştır.

1998'den önce arz ve talep arasındaki dengesizlik nedeniyle Moskova'da birinci sınıf ofis kiralari metrekaresine başına 700-800 dolara kadar çıkmış, ancak krizden sonra talebin hızla düşmesiyle kiralar üçte bir oranında inmiş ve büyük inşaat projeleri askıya alınmıştır. Son yıllarda sektörün istikrar kazanmasına ve yüksek büyüme oranları yakalanmasına rağmen Rusya'nın emlak piyasası halen "az gelişmiş" olarak nitelendirilmektedir. Bir örnek verilecek olursa, Moskova'daki toplam ofis alanı, aynı nüfusa sahip Londra'daki ofis alanının 10-15'te biri kadardır.

5. Perakende

Son dönemlerde büyük alışveriş merkezlerinin açılması ve sadece Moskova'da toplam alanı 1 milyon m²'yi bulan semt pazarlarının kapatılması ile perakende satışlar gelişmiştir. Moskova'da şu an 50 alışveriş merkezi faal durumdadır.

Süpermarket ve hipermarketlerin de sayısı hızla artmaktadır. 2002 yılında bu tür işletmelerin satışları ikiye katlanmıştır. Marketlerde 25-40 bin arası çeşitte mal Rus tüketicilerine ulaştırılmaktadır. Türkiye'den Ramstore ile birlikte İsveç'ten IKEA ve Almanya'dan Metro, bu pazarın önde gelen isimleridir.

2002 yılında yüzde 8.1 oranında büyümüş olan perakende sektörü, 2003 yılında da aynı trendi sürdürmüştü ve bu yılın büyüme oranı da yüzde 8 olarak gerçekleşmiştir.

Son yıllardaki artışa rağmen Rusya'daki alışveriş merkezi ve süpermarket sayısı Avrupa'nın büyük şehirlerine kıyasla oldukça azdır. Moskova'da 1,000 kişiye 48 metrekaresine perakende satış alanı düşerken, Doğu ve Orta Avrupa'da bile bu oran 400 metrekaresine yaklaşmaktadır.

Renaissance Capital firması tarafından yapılan bir araştırmaya göre, Rus vatandaşlarının vergi, kira, kredi ödemeleri gibi kalemler çıkarıldıktan sonra ellerinde kalan "harcanabilir gelir" birçok kalkınmakta olan ülkeye göre daha yüksektir. Araştırmada, ayrıca bu gelirin 2010 yılına kadar yüzde 46 oranında artması öngörülmektedir. Rusya'da gelir vergilerinin yüzde 13 gibi düşük bir seviyede olması ve nüfusun çoğunluğunun kira ödememesi bu duruma yol açmaktadır.

Rus halkı, gelirin yüzde 75'ini tüketime harcamaktadır. Özellikle genç Rus vatandaşları tarafından sergilenen tüketim davranışları gittikçe Batı Avrupa'ya benzemeye başlamıştır. Araba, giyecek ve ayakkabı gibi ürünlerde Ruslar ucuz yerel markalar yerine daha pahalı yabancı markaları tercih etmektedir. Tercihleri etkileyen faktörlerde kalite, fiyatın önüne geçmektedir. Gıda konusunda ise Rusların tercihleri daha temiz ve sağlıklı gördükleri yerel ürünler yönündedir. Renaissance Capital firmasının raporuna göre geçtiğimiz yıl toplam 110 milyar dolarlık bir hacime sahip olan perakende satışların 2008 yılında 204 milyar dolara ulaşması beklenmektedir. Müşteri patlamasından en fazla faydalanacak alanlar olarak ise telekomünikasyon, turizm, restoranlar, emlak, mobilya ve ev eşyaları ifade edilmektedir.

Rublenin değerinin artması ve dolayısıyla ithal mallarının fiyatlarının yerli malların fiyatlarına yaklaşması nedeniyle hemen her sektörde ithal malların oranı yükselişe geçmiştir. Bu durumun önümüzdeki yıllarda da devam etmesi beklenmektedir.

6. Turizm

Turizm konusunda büyük bir potansiyele sahip olan Rusya, bu potansiyelini yeteri kadar değerlendirememektedir. Turizm sektörü, uluslararası piyasalarda tüketilen tüm hizmetlerin yüzde 35'ine tekabül etmektedir. Ne var ki, Rusya, sahip olduğu tarihsel ve doğal zenginliklerle turizm açısından cazip bir ülke olmasına rağmen küresel turizm gelirleri pastasından yüzde 1'den fazla pay alamamaktadır. Batılı ülkelerde turizm reklam kampanyaları için ayrılan kaynak yılda ortalama 40 milyon dolar civarındayken, Rusya'da bu rakam 140 bin dolar gibi oldukça düşük bir seviyede kalmıştır.

Rusya'da uygulanmakta olan Turizm Kalkınma Programı çerçevesinde ülkeye giriş yapan turist sayısının artırılması hedeflenmektedir. Ne var ki, mevcut otel kapasitesi henüz bu artışı karşılayabilecek durumda değildir.

1998 yılında Rusya'da yaşanan mali krizden sonra Rusların harcanabilir gelir düzeyinin yeniden artmaya başlaması nedeniyle özellikle son üç yıldır Rus turistlerin yurtdışı seyahatlerine gösterdikleri ilgi artmaya başlamıştır. 2000 ve 2001 yıllarında Rusya'dan yurtdışına seyahatler yüzde 25 oranında artış göstermiştir.

Son dönemlerde Rus pazarı ile ilgili olarak dikkati çeken bir husus ise son dakika ("last minute") satışlarının gittikçe ağırlık kazanmasıdır. Bugün Rusya'dan Türkiye'ye gelenlerin yüzde 40'ı rezervasyonlarını tatilin başlangıcından 1-10 gün öncesinde yapmaktadır.

7. Bankacılık ve Finans

Rusya'daki ticari bankacılık sistemi, 1988'de çıkarılan kooperatif kanunu uyarınca ilk devlet dışı bankaların kurulmasıyla oluşmuştur. Lisans alma ve denetleme hususlarındaki gevşeklik yüzünden 1994 itibarıyla Rusya'da 2500 banka ortaya çıkmıştır. Ancak 1998 yılındaki ekonomik kriz banka sektörüne ağır bir darbe vermiştir.

2004 yılı başı itibarıyla Rusya'daki banka sayısı 1,329'dur. Ancak bu sayı yanıltıcı bir portre çizmekte ve bankacılık sektörünün devlet kontrolündeki oluşumlarda yoğunlaştığını yansıtmamaktadır. Nitekim sektör, yüzde 60.5 hissesi devlete ait olan Sberbank tarafından yönetilmektedir. Rusya'daki en büyük banka olan Sberbank'ın toplam kişisel depozitlerin yaklaşık yüzde 75'ine ve şirket depozitlerinin yaklaşık yüzde 20'sine sahip olduğu tahmin edilmektedir. Ayrıca Rusya genelinde firmalara verilen toplam kredilerin yüzde 30'u da Sberbank'tan gelmektedir. Sberbank aynı zamanda Rusya devleti tarafından mevduat garantisi verilen tek bankadır. Sermayeleri açısından Rusya'daki en büyük on banka şu şekilde sıralanmaktadır: Sberbank, Vneştorbank, GazPromBank, Alfa Bank, Uluslararası Sanayi bankası, Uluslararası Moskova Bankası, NefteGazBank, Doveritilniy İnvestitsionniy Bank, Bank Moskvi ve Rosbank.

Bunların dışında, banka adı altında bahsedilebilecek kadar sermayesi olan banka sayısı sınırlıdır. Diğer bankalar finansal olarak çeşitli büyük şirketlerin alt bölümleri olarak çalışmaktadırlar. Rus Merkez Bankası yürürlüğe koyacağı uluslararası muhasebe standartları ve 2007 yılına kadar yükselteceği bankalar için minimum sermaye zorunluluğu (5.5 milyon dolar) ile çeşitli bankaları birleşmeye teşvik etmeyi planlamaktadır. Ancak birleşme konusundaki kuralların karmaşıklığı, birleşme işlemlerinin pahalı ve zaman alıcı olmalarına sebep olmaktadır. Buna karşın,

rekabete açık bir banka sektörünün gelişimi karşısında duran en büyük engel şu anki koşullarda bankacılık sektörüne hükmeden Sberbank'ın kendisidir.

Banka sektörünün önündeki diğer bir engel ise Rus halkının bankacılık sistemine güven duymamasıdır. Bu sebeple, kişisel tasarruflar yatırıma çevrilememektedir. Rus halkının bankalara yatırılmamış olan ve nakit halinde yaklaşık 40 milyar dolar sahibi olduğu tahmin edilmektedir. Ancak son zamanlarda halkın bankalara güveninin yavaş yavaş arttığı gözlemlenmektedir. Son üç yıl içerisinde Rus bankalarındaki kişisel depozitler 3 kat artarak, 15 milyar dolardan 45 milyar dolara yükselmiştir.

Rusya'da yabancı bankaların statüsü hakkında hala süregelen kurallar ve yerli bankacılık sektörünün bu kuralların liberalleşmesine karşı oluşturduğu muhalefet yüzünden, Rus bankalarına yapılmış olan yabancı yatırım banka sektöründeki anaparanın yüzde 10'u ile sınırlıdır. Zaten kanunen Rus pazarındaki yabancı banka kotası yüzde 12 olarak sınırlandırılmıştır. Ancak Rusya'nın Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)'ne girme müzakereleri çerçevesinde bu oranın yüzde 25'e çıkarılması tartışılmaktadır. Yabancı bankaların Rusya'da şube açma girişimleri için de zorlu engeller bulunmaktadır. Yine DTÖ üyeliğine bağlı olarak yabancı bankacılık sektörü hakkında yeni düzenlemelere gidilmesi geniş bir çevre tarafından tartışılmakta ve acilen gerekli görülmektedir. Vladimir Putin'in başkanlığının birinci döneminde izlediği ekonomi politikasının ekonomik hayata getirdiği kararlılık, ikinci dönemi sırasında Rus bankacılık sektöründeki aksaklıkların ortadan kaldırılması ve yeni reformlara gidilmesi konusunda umut vaat etmektedir.

Yabancı bankaların çoğu Moskova ve Petersburg'da yoğunlaşmış olup, genelde Rusya'da yaşayan yabancılara, iş yapan yabancı firmalara ve son zamanlarda da zengin Ruslara servis vermektedirler. Bu yabancı bankaların en başında Citibank, Deutsche Bank, HSBC, ABN AMRO, Credit Suisse First Boston gibi büyük Avrupa ve Amerikan bankaları gelmektedir. Türk bankalarından ise Deniz Bank, Finans Bank, Garanti Bankası, Yapı Kredi Bankası ve Ziraat Bankası'nın Rusya'da şubeleri bulunmaktadır. Hazine Müsteşarlığı'nın açıkladığı bilgilere göre yıllık olarak Türkiye'den Rusya'ya bu bankalar aracılığıyla 87 milyon dolar sermaye ihraç edilmektedir.

Sonuç olarak, Rus bankacılık sistemi deneyim yetersizliği, hızla değişen ekonomi piyasası, bankalara duyulan güvensizlik, hukuki altyapı eksikliği ve denetimdeki aksaklıklar yüzünden varolan potansiyelinin çok altında bulunmaktadır. Gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında, Rus bankalarındaki aktiflerin toplamı ülkenin GSYİH'sinin sadece yüzde 40'ını oluştururken, bu sayının Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde yüzde 100, Batılı ülkelerde ise yüzde 400 olduğu gözlemlenmektedir.

8. Ulaştırma

Rusya, ulaştırma alanında büyük bir potansiyele sahiptir ve Çin Halk Cumhuriyeti ile Hindistan'ın ekonomik alanda kalkınmaları sayesinde Rusya'nın da önemi artmaktadır. Özellikle Rus ekonomisinin temel taşlarından biri olan petrol ve petrol ürünlerinin taşımacılığına ağırlık veren Rusya, ulaştırma imkanlarını geliştirmeyi ve bu alanda ülkeye yabancı yatırım çekmeyi istemektedir.

Rusya'nın ulaştırma sektörü düzenli olarak bir büyüme trendi içerisindedir. 2002 yılında yüzde 5.6 oranında büyümüş olan sektör 2003 yılında ise yüzde 7.4'lük bir orana ulaşmıştır.

Güney Rusya'daki limanları öncelikle ele alan Rusya Federasyonu, buradaki kapasiteyi artırma çalışmalarını sürdürmektedir. Ayrıca Kuzey-Güney Ulaşım Koridoru da üzerinde hassasiyetle durulan bir konudur.

Petrol rezervleri nedeniyle Hazar Denizi bölgesi, Rus taşımacılık sektörü için büyük öneme sahiptir. Rus yetkilileri, Hazar konusunda yasal altyapının belirginlik kazanması hususunu ve çevre ile ilgili konuları gündeme getirmektedir. Taşımacılık alanında ise ülkelerin işbirliği yapması ve limanların birbirlerini tamamlayıcı özellikte olmaları, Rusya'nın diğer bölge ülkeleri ile diyaloga girdiği konulardır.

Rusya'nın yüzölçümü olarak büyüklüğü ve Avrasya coğrafyası içerisindeki konumu, ülkede kombine taşımacılığın kullanımını mecburi hale getirmiştir. Rusya, bütün dünyadaki demiryollarının yüzde 7'sine sahiptir ve bu yoldan 2002 yılında toplam 65 milyon ton yük taşınmıştır. Demiryollarıyla desteklenen ve kombine taşımacılığın vazgeçilmez unsurları olan limanlarda da aynı dönemde 39 milyon ton yük işlenmiştir. Rus demiryollarının şu anda üçte bir kapasiteyle çalıştığı bilinmektedir.

Karadeniz Bölgesi'nde Rusya'nın en önemli demiryolu ağı, Kuzey Kafkasya hattıdır. 2001 yılında Rusya'nın ihracatının 43 milyon tonu buradan geçmiş ve bu miktarın 20-25 milyon ton kadarı Rus limanlarında işlenmiştir.

Rusya'nın Karadeniz ve Azak Deniz'deki limanları yılda 66 milyon tonluk bir kapasiteye sahiptir. Bu limanların ve Hazar Denizi'ndeki Rus limanlarının 2001 yılında işlemiş oldukları toplam yük ise 90 milyon ton olup bunun 65 milyon tonu akaryakıttır.

Rusya'nın nehir sistemi de bu ülkedeki taşımacılığın önemli unsurlarından birisidir. Batı Rusya'da yer alan nehirler ve kanallar sayesinde Baltık Denizi'nden Karadeniz'e su yoluyla ulaşmak mümkün olmaktadır. 2002 yılında toplam 29.3 milyon ton yükün taşındığı bu sistem uluslararası kanunlara değil Rus mevzuatına tabidir. Rus nehir ve kanalları, Kasım sonundan Nisan başına kadar buzlanma nedeniyle ulaşımına kapanmaktadır.

D. DIŞ TİCARET

YILLAR İTİBARIYLA RUSYA FEDERASYONU'NUN DIŞ TİCARETİ (milyar dolar)

Yıllar	İhracat (X)	İthalat (M)	(X/M)	Hacim	Denge
1998	74.4	58.0	1.28	132.4	16.4
1999	75.5	39.5	1.91	115.0	36.0
2000	105.0	44.9	2.34	149.9	60.1
2001	101.9	53.8	1.89	155.7	48.1
2002	107.2	61.0	1.76	168.2	46.2
2003	135.9	75.4	1.80	211.3	60.5
2004	170.0	101.2	1.67	271.2	68.8

Kaynak: EIU

Rusya'nın ihracatında petrol ve doğalgaz oldukça büyük bir paya sahiptir. Toplam ihracatın yüzde 55'ini petrol ve doğal gaz oluştururken, metallerin de hesaba katılmasıyla bu oran yüzde 70'e yükselmektedir. Bu da ekonomiyi kırılgan hale

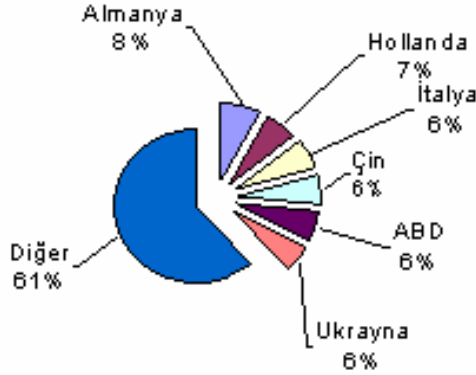
getirmekte ve fiyat dalgalanmalarının ekonomi üzerindeki etkisi çok büyük olmaktadır. Rusya'nın ithalatı ise çoğunlukla makine ve diğer sanayi ekipmanlarından oluşmaktadır. Tarım sektörünün zayıflığı nedeniyle önemli miktarlarda gıda ürünü de ithal edilmektedir.

RUSYA FEDERASYONU'NUN DIŞ TİCARETİNDE BAŞLICA ÜRÜNLER (2003)

İHRACAT			İTHALAT		
MADDE ADI	TUTAR (milyar \$)	ORAN (%)	MADDE ADI	TUTAR (milyar \$)	ORAN (%)
Petrol ve doğal gaz	72.0	51.6	Makine, ulaştırma ekipmanı	19.5	25.8
Metaller	17.4	12.8	Gıda, içecek ve tarım ürünleri	11.2	14.8
Makine, ulaştırma ekipmanı	10.7	7.9	Kimyasallar	9.1	12.1
Kimyasallar	8.4	6.2	Metaller	3.6	4.8
Diğer	27.4	21.5	Diğer	32.0	42.5
Toplam	135.9	100.0	Toplam	75.4	100.0

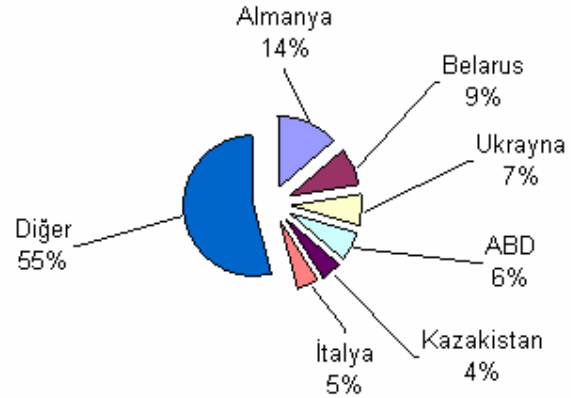
Kaynak: EIU

RUSYA'NIN İHRACAT YAPTIĞI BAŞLICA ÜLKELER (2003)

Kaynak: EIU

RUSYA'NIN İTHALAT YAPTIĞI BAŞLICA ÜLKELER (2003)

E. YABANCI SERMAYE

Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Vladimir Putin'in 23 Aralık 2004 tarihinde gerçekleştirdiği basın toplantısında verdiği bilgilere göre 2002 yılında ülkeye giren doğrudan yabancı sermaye tutarı 4 milyar dolarken, bu tutar 2003 yılında 6.2 milyar dolar, 2004 yılında ise 10 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Ancak bir yandan Rusya'dan yabancı sermaye çıkışı olduğuna da dikkat edilmelidir. Nitekim, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD) tarafından açıklanan rakamlara göre 2003 yılında Rusya'dan 3 milyar dolarlık net bir sermaye çıkışı söz konusu iken, 2004 yılında net 1 milyar dolarlık yabancı doğrudan sermaye girişi gerçekleşmiştir.

En Büyük Yatırımcı 10 Ülke (2003)

ÜLKE	TOPLAM YATIRIM	YÜZDE
İngiltere	4,6 milyar dolar	18
Almanya	4,3 milyar dolar	17
Güney Kıbrıs	4,2 milyar dolar	16
Fransa	3,7 milyar dolar	15
Lüksemburg	2,2 milyar dolar	9
Hollanda	1,7 milyar dolar	7
Virgin Adaları	1,5 milyar dolar	6
A. B. D.	1,1 milyar dolar	4
İsviçre	1,1 milyar dolar	4
Japonya	1,0 milyar dolar	4

Kaynak: Rus Devlet İstatistik Komitesi, Şubat 2004.

Güney Kıbrıs, Lüksemburg, İsviçre ve Virgin Adaları'ndan gelen yatırımlardan da anlaşılacağı gibi Rusya, Sovyetler Birliği yıkıldıktan sonra paralarını yurtdışına çıkararak Rusların da yatırımlarını çekmektedir. Yabancı yatırımların sektörlere dağılışı aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Yabancı Yatırımlarının Sektörel Dağılımı (2003)

SEKTÖR	TOPLAM YATIRIM	YÜZDE
Sanayi Üretim	12,3 milyar dolar	41
Perakende Ticaret ve Yan Sanayi	10,5 milyar dolar	35
Dış Ticaret	5,7 milyar dolar	19
Telekomünikasyon	681 milyon dolar	2
Finans	640 milyon dolar	2
Ulaşım	402 milyon dolar	1
İnşaat	255 milyon dolar	0,5

Kaynak: Rus Devlet İstatistik Komitesi, Şubat 2004.

Bu yatırımların büyük bir çoğunluğu merkez ve kuzeybatı Bölgelerinde, özellikle de Moskova ve Petersburg şehirleri ve çevresinde yoğunlaşmıştır.

26 Ağustos 2003 tarihinde Tekelle Mücadele Bakanlığı'nın vermiş olduğu onayla kurulan ve Tyumen Petrol Şirketi (TNK) ile İngiliz BP firmasının ortaklığı olan 18 milyar dolarlık sermayeye sahip TNK-BP Ltd., Rusya'daki en büyük yabancı yatırım ünvanını kazanmıştır.

Yabancı yatırımın kullandığı giriş kapılarından en önemlisi özelleştirmedir. Rusya, 2004-2006 döneminde devletin fonksiyonlarını ve görevlerini doğrudan destekleyen kamu kuruluşları dışında devlete ait tüm kuruluşları ve tesisleri özelleştirmeyi hedeflemektedir. Savunma sanayi kuruluşları bile özelleştirme kapsamındadır. Bu üç yıllık özelleştirme programı sayesinde Hazine'ye para girişinin yanısıra yapısal reformların da ivme kazanması beklenmektedir. 1998 yılında toplam özelleştirme gelirleri GSYİH'nin yüzde 3.5'ine tekabül ederken bu oran 2003 yılında yüzde 5.4'e yükselmiştir.

Bütün bu olumlu gelişmeler yabancı yatırımcılar tarafından dikkatle izlenmekte olup Rusya, yabancı sermaye için gittikçe daha cazip bir ekonomi haline gelmektedir. Bazı sorunlar devam etse ve yabancı yatırımcılar bazı tedirginliklerinden tam olarak kurtulamamışlarsa da, şartlar gittikçe iyileşmektedir. Rus hükümeti ve Rus firmalarına

artık daha fazla güven duyulmakta ve bu durum uluslararası kredi derecelendirme kuruluşlarının verdikleri notlardan da açık bir şekilde görülmektedir.

KOBİ'ler de son dönemlerde Rus ekonomisinde ön plana çıkmaya başlamış durumdadır. Dolayısıyla yabancı yatırımcıların ilgisini de gittikçe daha çok çekmektedirler. Yıllarca devler arasında fazlaca hayat şansı bulamamış olan küçük işletmeler doğal olarak petrol ve doğal gaz sektörlerinde olduğu kadar büyük getiriler sağlayamamaları da kısa ve orta vadede daha karlı olabildikleri gibi, yatırım ortamındaki değişiklikler nedeniyle büyük dalgalanmalar da yaşamamaktadırlar.

* * *

TÜRKİYE – RUSYA FEDERASYONU TİCARİ VE EKONOMİK İLİŞKİLERİ

Türkiye ile Rusya Federasyonu arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerin temeli Cumhuriyet'in ilk yıllarında atılmıştır. 1937 tarihli Seyrisefain Anlaşması sayesinde ivme kazanan Türk-Rus ticareti o dönemlerde yıllık 100 milyon ruble seviyesinde iken aynı Başbakan İsmet İnönü'nün Moskova ziyareti, 1965 yılında SSCB Dışişleri Bakanı Gromiko ile ertesi yıl Başbakan Kosigin'in Türkiye ziyaretleri, iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin kilometre taşlarını oluşturmuştur.

Bu dönemde düşük faizli Sovyet kredisi ve yine SSCB'nin sağladığı teknik destek ile Seydişehir Alüminyum tesisleri, İskenderun Demir-Çelik tesisleri, Oymapınar Hidroelektrik Santrali, Aliağa Petrol Rafinerisi, Bandırma Sülfürik Asit Tesisi, Artvin Levha Fabrikası, Çayırova Cam Fabrikası gibi Türk ağır sanayiinin temelini oluşturan tesisler kurulmuştur.

İki ülke arasındaki ekonomik ilişkilere ivme kazandıran hareket noktası 1984 yılında imzalanan ve 1987 yılında yürürlüğe giren doğalgaz anlaşmasıdır. Bu anlaşmada Sovyetler Birliğinden alınan doğal gazın bedelinin yüzde 70'lik kısmının Türk mal ve hizmetleri ile ödenmesi öngörülmüştür. Bu anlaşma sayesinde pek çok Türk sanayi ürününün Sovyetler Birliği'ne satışı sağlanmış ve SSCB'nin dağıldığı yıl olan 1991'de Türkiye'nin SSCB'ye ihracatı 400 milyon dolar seviyesine ulaşmıştır.

A. TÜRKİYE İLE RUSYA FEDERASYONU ARASINDA İMZALANAN EKONOMİK VE TİCARİ NİTELİKLİ ANLAŞMALAR

- Türkiye ile Rusya Federasyonu arasındaki ekonomik ilişkiler esas olarak 8 Ekim 1937 tarihli "**Ticaret ve Seyrisefain Anlaşması**" ile 25 Şubat 1991 tarihli "**Ticari ve Ekonomik İşbirliğine Dair Anlaşma**" çerçevesinde yürütülmektedir.
- 20 Mayıs 1982 tarihli "**Serbest Dövizle Ödemelere Geçişe Dair Protokol**", iki ülke arasındaki ticarete yeni bir nitelik kazandırmıştır.
- 17 Eylül 1984 tarihli **Doğal Gaz Anlaşması** çerçevesinde 1987 yılından itibaren 25 yıl süreyle SSCB'den serbest döviz karşılığında doğal gaz alımı başlamış ve Sovyet tarafı buradan kazandığı dövizin yüzde 70'ini Türkiye'den mal ve hizmet almak için kullanmayı taahhüt etmiştir. Günümüzde bu özelliğini yitiren Anlaşma iki ülke ekonomik işbirliğinde gerçek bir dönüm noktasıdır.

- İki ülke arasında 15 Aralık 1997 tarihinde imzalanan “**Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması**” TBMM ve Rusya Parlamentosu alt organı Duma tarafından (1 Ocak 2000 tarihinde) onaylanarak yürürlüğe girmiştir.
- İki ülke arasında 15 Aralık 1997 tarihinde imzalanan “**Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunmasına İlişkin Anlaşma**” da Duma tarafından 17 Mayıs 2000 tarihinde onaylanarak yürürlüğe girmiştir.
- 15 Aralık 1997 tarihinde imzalanan “**Enerji İşbirliği Genel Çerçeve Anlaşması**” iki ülkenin enerji alanında işbirliğinin genel çerçevesini oluşturmaktadır.
- Türkiye-Rusya Federasyonu arasındaki **Karma Ekonomik Komisyon (KEK)**, 14 Mayıs 1992 tarihli anlaşmayla oluşturulmuştur. Bugüne kadar yapılmış olan komisyon toplantıları ise şöyledir:

KEK I. Dönem	02-06 Kasım 1992	Ankara
KEK II. Dönem	01-06 Nisan 1994	Moskova
KEK III. Dönem	04-07 Kasım 1997	Ankara
KEK IV. Dönem	01-05 Kasım 1999	Moskova
KEK V. Dönem	20-23 Ekim 2000	Ankara
KEK VI. Dönem	29-30 Kasım 2004	Moskova

B. TİCARET

Son yıllarda Türkiye ve Rusya Federasyonu arasındaki ticaret dengesi Türkiye'nin aleyhine gelişmektedir. Toplam ticaret hacmindeki yükseliş büyük ölçüde Türkiye'nin Rusya Federasyonu'ndan gerçekleştirdiği ithalattaki artıştan kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte, 2001 yılında özellikle Türk Lirası'nın devalüasyonunun ihracatçı firmalar lehine yarattığı rekabet ortamı ile Türkiye'nin Rusya Federasyonu'na ihracatında artış görülürken, ithalatta gerileme yaşanmıştır. 2002 yılında ihracatımızın büyüme trendi devam etmiş, ithalatta da nispi bir artış kaydedilmiştir.

YILLAR İTİBARI İLE TÜRKİYE - RUSYA FEDERASYONU TİCARETİ (milyon dolar)

YILLAR	İHRACAT (X)	İTHALAT (M)	X/M (%)	DENGE	HACİM
1992	441.9	1,040.8	0.42	-598.5	1,482.7
1993	504.7	1,542.3	0.33	-1,037.6	2,047.0
1994	820.2	1,046.0	0.78	-225.8	1,866.2
1995	1,238.1	2,082.4	0.60	-844.3	3,320.5
1996	1,482.0	1,846.0	0.80	-364.0	3,328.0
1997	2,049.3	2,048.4	1.00	0.9	4,097.7
1998	1,347.5	2,154.9	0.63	-807.5	3,502.4
1999	586.6	2,371.9	0.25	-1,785.3	2,958.5
2000	643.9	3,886.0	0.16	3,242.1	4,529.9
2001	924.1	3,435.6	0.26	-2,511.5	4,359.7
2002	1,163.0	3,855.0	0.30	-2,692.0	5,018.0
2003	1,363.3	5,420.4	0.25	- 4,057.1	6,783.7
2003 / 10	1,099.0	4,221.4	0.26	- 3,122.4	5,320.4
2004 / 10	1,498.3	6,946.8	0.22	- 5,448.5	8,445.1

Kaynak: DİE

2003 yılı rakamlarına bakıldığında ithalatta önemli derecede artış kaydedildiği görülmektedir. 2003 yılında Türkiye'nin Rusya'ya ihracatı bir önceki yıla göre yüzde 17.2 oranında artarken, ithalatı ise yüzde 40.6 oranında artmıştır.

2004 yılının 10 aylık döneminde ise Türkiye'nin Rusya'ya ihracatı 1 milyar 498 milyon dolar, Türkiye'nin Rusya'dan ithalatı ise 6 milyar 947 milyon dolar gerçekleşmiştir. Türkiye'nin toplam ithalatının yüzde 70'ini ham petrol, doğalgaz ve kömür gibi enerji kaynakları oluşturmaktadır.

Rakamlardan da görüldüğü üzere, ikili ticarete Türkiye aleyhine bir ticaret açığı söz konusudur ve bu açık gittikçe artmaktadır. Bu duruma neden olan temel etkenler şu şekilde özetlenebilir :

- 1984 yılında imzalanan Doğal Gaz Anlaşması Rusya Federasyonu'ndan alınan doğal gazın yüzde 70'inin Türk mal ve hizmetleriyle ödenmesi konusunda bir hükmü içermekteydi. Türk - Rus ilişkilerinin gelişiminde bu anlaşma önemli rol oynamıştır. Ancak, son yıllarda Rus tarafı bu şartı yerine getirmediğinden mal ve hizmetle geri ödeme oranı yüzde 7'ye kadar düşmüştür. Daha sonraki yıllarda imzalanan Mavi Akım ve Batı Doğal Gaz Hattının genişletilmesine ilişkin anlaşmalarda ise bu şart konulmamıştır. Söz konusu anlaşmalardaki hükümler nedeniyle Türkiye'nin Rusya'dan doğalgaz ithalatı her yıl önceden belirlenmiş oranlarda artmakta, buna karşılık Türkiye'nin Rusya'ya ihracatı ise aynı oranda büyümektedir. Ayrıca son yıllarda uluslararası enerji kaynakları fiyatlarındaki artış, Türkiye'nin ithalatının tutar olarak artmasına yol açmıştır.
- 1998-99 krizinden sonra rublenin yüzde 75 oranında devalüasyona uğraması, dolayısıyla ithalatın pahalı hale gelmesi ve Rus halkının satın alma gücünün düşmesi nedeniyle Rusya Federasyonu'nun ithalatı yarı yarıya azalmıştır. Gıda ve içecek maddeleri, sıhhi tesisat - inşaat malzemeleri, ilaç ithalatı en çok düşen mal grupları arasındadır.
- 1998-99 krizi sonrasında, Rusya'da yaşanan devalüasyon ve uygulanan ithal ikamesi politikası ile ülke içinde üretim ve ihracat cazip hale gelmiştir. Bu durum sanayi üretiminde büyük artışları beraberinde getirmiştir. İthalat yoluyla talebi karşılanan gıda ve tekstil ürünleri gibi mallar artık Batılı ürünler ile rekabet edecek kalitede ülke içerisinde üretilmeye başlanmıştır.
- Türkiye'nin Rusya'ya ihraç ettiği ürünlerin fiyat esnekliği yüksek olan ürünler olması sebebiyle ihracat miktarı ve değeri arasında önemli farklar oluşabilmektedir. Son iki sene içerisinde Rusya'daki tekstil - hazır giyim ve gıda ürünlerinin fiyatları geçmiş yıllara göre düşük oranlarda seyretmektedir.
- Rusya'nın bazı BDT ülkelerinden ithalatta KDV ve bazı diğer vergileri uygulamaması, Türk ihracatçıları açısından olumsuz bir rekabet ortamı yaratmıştır. Ayrıca AB-Rusya Federasyonu arasında yapılmış olan Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması, halihazırda Avrupalı şirketlere büyük avantajlar sağlamaktadır.
- Türkiye'nin Rusya Federasyonu'na ihracatında ticaret finansmanı yetersiz kalırken Avrupa Birliği ülkeleri bu pazara girişte önemli finansman kaynaklarına sahiptir.
- Özellikle 1990'lı yılların ilk yarısında bavul ticareti yoluyla Rusya Federasyonu'na kalitesiz Türk mallarının girmesi ile Türk mallarına ilişkin olarak oluşan olumsuz imaj, uzun vadede Türk mallarının Rusya pazarındaki rekabet şansını azaltmıştır.

C. BAVUL TİCARETİ

Bavul ticareti, Türkiye ile Rusya Federasyonu arasındaki ticarete özellikle 1990'lı yılların ilk yarısında, dönemin getirdiği kendine özgü koşulların da bir sonucu olarak iki ülke vatandaşlarının artan oranda tercih ettikleri bir ticaret yöntemi şeklinde uygulanmaya başlanmıştır. Bu süreçte, her iki ülkede bavul ticareti ile iştigal eden kesimler artmış ve bu alanda geniş bir sektör meydana gelmiştir.

Normal koşullar içerisinde gerçekleştirilen dış ticaretin yanısıra, bavul ticareti, iki ülke arasındaki ticaretin şekillenmesinde önemli fonksiyonlar yerine getirmiştir. Türkiye'ye son 10 yılda milyarlarca dolarlık döviz girdisi bakımından yaptığı önemli katkı yanında, çok sayıda üretim tesisinin kurulmasına olanak sağlayarak üretim ve istihdam artışına imkan sağlamış ve iki ülke arasındaki resmi ticaretin artmasına yol açmıştır. Ülke içerisindeki küçük işletmeler, büyüme ve dış pazarlara açılma fırsat ve gücüne kavuşmuşlardır.

TÜRKİYE'NİN BAVUL TİCARETİ GELİRLERİ

1996	8,842,000,000 USD
1997	5,849,000,000 USD
1998	3,689,000,000 USD
1999	2,255,000,000 USD
2000	2,944,000,000 USD
2001	3,040,000,000 USD
2002	4,068,000,000 USD
2003	3,953,000,000 USD
2003 / 11	3,599,000,000 USD
2004 / 11	3,704,000,000 USD

Kaynak: T.C. Merkez Bankası

Rusya Federasyonu'yla devam eden bavul ticareti, bu ticaretin kendine özgü kuralları gereği; küçük işletmeler, KOBİ niteliği taşıyan firmalar tarafından başlatılmıştır. 1998'de Rusya'nın yaşadığı mali kriz sonucunda yabancı sermaye önemli oranda ülkeden kaçmış ve bu dönemde şartlar gereği yerinde kalan Türk firmaları ve krize rağmen Rusya'da mağaza açmaya giden firmalar kendilerine pazarda bir yer edinebilmiş ve istikrar sağlayabilmişlerdir.

Bavul ticareti kanalıyla Rusya'yla iş yapan firmalar zamanla çok önemli tecrübeler kazanıp önemli işler yapar hale gelmişlerdir. Birçok Türk firması Rusya'da mağaza açmış ve markalaşmaya başlamıştır. KOBİ'ler açısından en fazla yatırımın yapıldığı ülkeler bavul ticareti kanalıyla çalışılan ülkelerdir.

Son yıllarda bavul ticareti ile iştigal eden kesimler tarafından bavul ticaretinin Türk ve Rus tarafından kaynaklanan bazı nedenlerle az da olsa bir gerileme sürecine girdiği ve bu gerilemenin durdurulması için çözümler aranması gerektiği dile getirilmeye başlanmıştır. Bavul ticaretindeki gerilemenin arkasında yatan başlıca sebepler şunlardır :

- Rusların Türkiye yerine Çin, Polonya, Birleşik Arap Emirlikleri gibi diğer bir takım pazarlara yönelmeleri ve bu ülkelerin görece ucuz mallarının artan bir rekabet ortamı yaratması.

- Rus Hükümeti'nin IMF, DTÖ ve diğer uluslararası kuruluşlarla müzakereler çerçevesinde kayıtdışı ekonomi ve bavul ticareti konusunda sınırlamalara gitmesi.
- Rusya'da yerli üreticilerin güçlenmesi ve güçlü Batılı firmaların pazara girmesiyle birlikte bavul ticaretine karşı kampanyaların başlaması.
- Rusya Hükümeti tarafından uygulanmaya başlanan ithal ikameci politikalar çerçevesinde bavul ticaretine konu olan çok sayıda malın ülke içerisinde üretilmeye başlanması.
- Bavul ticareti kapsamında alışverişi yapılan ürünlerin kalitesi konusunda ortaya çıkan şüpheler.
- Birçok yabancı girişimcinin Moskova'da mağaza açarak faaliyet göstermeye başlamasıyla birlikte talebin gerilemesi.
- Kur hareketlerinde yaşanan dalgalanma.

Dünya Ticaret Örgütü'ne tam üye olmayı hedefleyen Rusya Federasyonu, Devlet Başkanı Vladimir Putin'in 6 Aralık 2004 tarihinde Ankara'ya yaptığı ziyarette de dile getirdiği gibi bavul ticaretini kademeli olarak normal ticaret haline getirme arzusundadır.

D. YATIRIM İLİŞKİLERİ

T.C. Hazine Müsteşarlığı verilerine göre Rusya'ya giriş yapmış olan Türk sermayesinin tutarı 168 milyon dolardır. Ancak bu rakam üçüncü ülkeler üzerinden Rusya'ya giren Türk sermayesini ve Rusya'da yerleşik Türk firmalarının bu ülkedeki kazançlarını ülke dışına çıkartmayarak tekrar yatırım için kullandıkları durumları içermemektedir. Bunların da eklenmesiyle Rusya'daki toplam Türk yatırımının 1.5 milyar dolara yaklaştığı ifade edilmektedir. Sektörel dağılıma bakıldığında iş ve alışveriş merkezleri, gıda ve içecek, telekomünikasyon, şişe ve cam, elektronik eşya, beyaz eşya, inşaat malzemeleri, mobilya, tekstil ve konfeksiyon, deri ve ayakkabı, bankacılık gibi sektörlerin öncelikli sektörler olduğu görülmektedir.

Başlıca Yatırımlar

• Enka Holding	İş merkezleri, otel, alışveriş merkezleri
• Ramenka (Koç-Enka ortaklığı)	Ramstore alışveriş merkezleri
• Anadolu Grubu (Efes)	Efes bira fabrikaları
• Netaş (Rontelekom)	Telefon santralleri fabrikası
• Zorlu Holding (Vestel)	Vestel TV fabrikası
• Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları (Ruscam)	Şişe üretim fabrikası
• TOBB-TİM	Türk Ticaret Merkezi
• Colin's	Kot pantolon
• Deri, ayakkabı ve konfeksiyon fabrikaları	
• Yapı Kredi Bankası, Finansbank,
Garantibank, Denizbank, Ziraat Bankası	Bankacılık hizmetleri

Bu büyük çaplı yatırımların yanısıra, Rusya Federasyonu'nda tekstil, deri, konfeksiyon ve gıda gibi alanlarda yatırım tutarı 1 – 5 milyon dolar arasında değişen daha küçük boyuttaki çok sayıda çeşitli Türk yatırımları da bulunmaktadır.

1998-99 krizi ve yaşanan devalüasyon nedeniyle Rusya'nın ithal ikameci politikalar uygulamaya başlaması, Türkiye'nin bu ülkeye ihracatını zorlaştırmıştır. Dolayısıyla Rusya'ya ihracattan ziyade yatırım yapmak daha cazip hale gelmiştir.

Bu arada son yıllarda yatırımcılarımızın ilgisi başta Moskova olmak üzere Rusya'nın büyük şehirlerinden bölgelere doğru bir kayış göstermektedir. Ücretler, hammadde fiyatları, kiralar başta olmak üzere tüm maliyet unsurları Moskova ile taşra arasında büyük farklılıklar arz etmektedir. Bunun dışında vergi idarelerinin ve diğer denetim organlarının büyük şehirlerde çalışan yabancı firmalar üzerinde ağır baskılar oluşturması ve bürokrasi taşraya ilginin diğer nedenleridir. Başka bir neden de girişimci ve liberal bazı bölge valilerinin kendi bölgelerinde iyi bir iş ortamı hazırlamaları, özel teşvik ve garanti yasaları çıkarmaları ve yabancı sermayeyi korumalarıdır.

Önümüzdeki dönemde Rusya ekonomisindeki gelişme eğilimine paralel olarak başta büyük ölçekli işletmeler olmak üzere Türk firmalarının Rusya'daki yatırımlarının hız kazanması beklenmektedir. 2005-2007 döneminde büyük yatırımcıların, mevcut tesislerin yenilenmesi ve yeni yatırımlar şeklinde toplam 1 milyar dolarlık yatırım yapacakları ifade edilmektedir.

Rusya'daki yatırım maliyetleri her geçen gün artmaktadır. Bu nedenle ilk yıllardaki gibi görece küçük sermaye ile iş kurma imkanları giderek daralmaktadır. Bu nedenle bugün Rusya pazarına girişte sermaye yapıları güçlü, kendi pazarlama ve dağıtım ağını oluşturabilecek, profesyonel kadroların istihdam edildiği Türk firmalarının başarı şansı daha yüksek görülmektedir.

Resmi rakamlara göre Rus firmalarının Türkiye'deki kayıtlı sermayeleri toplamı ise 5 milyon dolardır. Bununla birlikte, Temmuz 2003'te yabancıların mülk edinebilmelerine imkan sağlayan kanunun çıkmasıyla Ruslar, Türkiye'de gayrimenkul ve turizm alanlarında yatırımlar yapmaya başlamışlardır. Bu alandaki Rus yatırımının toplam değeri 50 milyon doları bulmuş durumdadır ve artmaya devam etmektedir.

E. MÜTEAHHİTLİK HİZMETLERİ

Türk inşaat firmalarının Rus pazarına girişleri SSCB'nin son yıllarına rastlamaktadır. 1987'de yürürlüğe giren Doğal Gaz Anlaşması ve bu anlaşmanın içerdiği SSCB'den alınacak doğalgazın bedelinin bir kısmının Türk mal ve hizmetleriyle ödenmesi koşulu sayesinde Türk firmaları 1987'den itibaren Rus pazarına girmeye başlamış ve SSCB'nin yıkılmasıyla bu süreç ivme kazanmıştır. Özellikle 1993-95 döneminde eski Doğu Almanya'dan dönen Rus askerleri için Almanya tarafından finanse edilen konut projeleri Türk firmaları için dönüm noktası olmuştur. Bu kapsamda inşa edilen 46,000 konutun 15,000'i Türk firmaları tarafından yapılmış ve Türk firmalarının üstlendikleri proje tutarı 2.5 milyar Alman Markı olarak gerçekleşmiştir.

1998-99 döneminde Rusya'da yaşanan mali kriz tüm ekonomik ve ticari ilişkileri olduğu gibi Türk firmalarının Rusya'daki inşaat faaliyetlerini de çok büyük ölçüde etkilemiştir. Türk firmalarının Rusya'daki inşaat işlerinin yıllık seviyesi 100 milyon dolar seviyesine gerilemiştir.

İlerleyen yıllarda ise Türk firmaları Rusya'da önemli projeler üstlenmeye devam etmişlerdir. 2003 yılı sonuna kadar 15 yıllık bir dönemde Türk müteahhitleri tarafından 13 milyar dolar tutarında 750'den fazla inşaat projesi üstlenilmiş ve krizin olumsuz etkileri nedeniyle duran bazı projelere rağmen bunun üçte ikisini gerçekleştirilmiştir.

F. TÜRK EXİMBANK KREDİLERİ

Türk Eximbank'ın Sovyetler Birliği'ne ihracat yapılması amacıyla 1989-1991 yılları arasında, 4 kredi anlaşması çerçevesinde açtığı krediler üzerinden 600 milyon dolarlık kullandırım yapılmıştır. İlk iki krediden kaynaklanan borçlar tamamen ödenmiştir. 3. ve 4. kredilerden kaynaklanan 371 milyon dolarlık borç ise 1995 yılında imzalanan Erteleme Antlaşması hükümlerine tabi tutulmuş, ancak Rusya'nın 1998'de yaşadığı ekonomik krizden sonra yeniden erteleme yapılması konusu gündeme gelmiştir. Bu konuya ilişkin olarak hükümetlerarası düzeyde görüşmeler sürdürülmektedir.

Rusya Federasyonu'na 1995 tarihli protokol kapsamında 350 milyon dolarlık proje kredisi açılmış, toplam kredi kullandırımı 211 milyon dolara ulaşmıştır. Kullanılan kredinin büyük bir bölümü geri ödenmiştir. Bu kredi çerçevesinde 5 projenin finansmanı tamamlanmış olup, bir projenin ise finansmanı devam etmektedir.

G. TURİZM

Turizm de iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerde önemli bir yere sahiptir. 1998 krizinden sonra Türkiye'ye gelen Rus turistlerin sayısında önemli oranda azalma yaşanmıştır. Ancak, Rus ekonomisinde toparlanma ve ekonomik krizin etkilerinin aşılma başlanması ile birlikte, Türkiye'yi ziyaret eden Rus turistlerin sayısı tekrar yükselişe geçmiştir. Ayrıca, 2001 yılında Türkiye'de yaşanan devalüasyon sonrasında Türkiye'de tatil maliyetinin yabancılar için görece düşmesi Rus turistler için Türkiye'yi daha cazip bir tatil ülkesi haline getirmiştir.

Bunun bir sonucu olarak, 2002 yılında yaklaşık 945 bin turist ile Rusya Federasyonu, Almanya ve İngiltere'nin ardından Türkiye'ye en fazla turist gönderen üçüncü ülke olmuştur.

2003 yılında ise 1 milyon 258 bin civarında Rus vatandaşı Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Böylece Rusya, Türkiye'ye gelen yabancı turist sıralamasında İngiltere'yi geride bırakarak üçüncülüğten ikinciliğe yükselmiştir. Bu dönemde Türkiye'ye gelen toplam yabancı turist sayısı ise Irak savaşına karşın yüzde 5.3 artarak 13 milyon 958 bin 45'e ulaşmıştır. Turizm sektöründe dünyada yüzde 20, Akdeniz kuşağında yüzde 35 daralma yaşanırken Türkiye'nin bu sonuçlara ulaşması başarı olarak nitelendirilmektedir.

2004 yılında Türkiye'yi ziyaret etmiş olan Rus turistlerin sayısı, resmi rakamlar henüz açıklanmamış olmakla birlikte 1.7 milyon olarak tahmin edilmektedir.

Şu anda Türkiye, Rus vatandaşlarının turizm amaçlı olarak en çok ziyaret ettikleri ülke durumundadır. 2001 yılında toplam 18 milyon, 2002 yılında ise 20.3 milyon yurtdışı seyahat yapan Rusların, Türkiye'den sonraki tercihleri ise İspanya, Kıbrıs Rum Kesimi ve Yunanistan'dır.

H. İKİLİ İLİŞKİLERDE KARŞILAŞILAN BAŞLICA SORUNLAR

Türk firmalarının Rusya'da iş yaparken karşılaştıkları sorunların giderilmesi durumunda iki ülke arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerin daha da gelişmesi mümkün olacaktır. DEİK'in bölgede iş yapan Türk firmalarından aldığı bilgiler, yaşanan sorunları ve bu sorunların iş hacmini olumsuz olarak ne derecede etkilediğini açıklıkla ortaya koymaktadır.

Bürokratik Engeller ve Mevzuat ile İlgili Sorunlar

Rus devlet dairelerindeki ağır bürokrasi ve buna bağlı olarak ortaya çıkan talepler, gereksiz zaman kaybına yol açmaktadır. Belirli kademelerdeki yöneticilerin karar verme yetkisine sahip olmamaları işleri uzatmakta; teknik, ticari ve mali konularda yetki dağılımındaki sınırlamalar nedeniyle her konuda bir çok otorite devreye girmektedir. İşletmeler çok farklı denetim mercileri tarafından sık aralıklarla denetlenmektedir. Ayrıca merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasındaki bilgi akışının yetersizliği sebebiyle de zaman ve fırsat kaybı olmaktadır. Çok başlı yönetim yapısı, projelerin ileri safhalarında problemlere yol açabilmektedir. Bürokratik işlemlerin basitleştirilmesi ve uygulamaların standart hale getirilmesi, Rusya'da faaliyet gösteren yabancı firmaların önünü açacaktır.

Rusya Federasyonu'nun ekonomik reformları çerçevesinde şirketlerin tabi oldukları mevzuat da hızla değişebilmekte, ancak bu değişikliklerin şirketlere zamanında ve etkin bir biçimde duyurulması konusunda zaman zaman eksiklikler yaşanmaktadır. Bu alanda daha etkili bir sistemin uygulanması durumunda şirketler de söz konusu değişikliklere daha kolay uyum sağlayabileceklerdir.

Rusya'da faaliyet göstermekte olan Türk firmaları ruhsat ve lisans alma süreçlerinde bürokratik engellerle karşılaşmaktadır. Bir mağaza açılışı için gerekli izinler bile iki aydan önce alınamamaktadır. Bu sürecin kısaltılması ve basitleştirilmesi durumunda Rus pazarı, doğrudan yabancı yatırım için daha cazip bir hale gelecektir.

İcra İflas Kanunu ve Ticaret Kanunundaki yetersizlikler nedeniyle firmalarımız alacaklarının tahsili konusunda sorunlar yaşamaktadır. Birçok firma, Rusya'da sattığı ürünlerin karşılığının taahhüt edilen sürede ödenmediğini, bir aylık borç ertelemelerinin doğal karşılandığını ve bu konuda mahkemeye gidildiğinde ticaret mevzuatındaki boşlukların Rus şirketleri lehine işletildiğini ifade etmektedir. Bazı durumlarda da sorunun çözümü konusunda anlaşma hasıl olsa veya mahkeme kararı çıksa da karar icra edilememektedir.

Rus vergi sisteminin pek çok gider unsurunu yasal gider olarak kabul etmemesi, federal ve yerel vergileri daha ağır hale getirmektedir. Halen başta bağışlar olmak üzere çok sayıda gider masraf olarak gösterilememektedir.

Rusya, Uluslararası Patent Yasası'nı kabul etmiştir. Yerel yasaların da yeterli koruma sağlaması ve bu uluslararası normları destekleyici ve düzenleyici prensipler içermesi durumunda özellikle ticari marka tescili konusunda yaşanan sıkıntılar ortadan kalkacaktır.

Çalışma İzinleri, Vizeler ve Gümrük Kapılarında Yaşanan Sorunlar

Rusya'da çalışan Türk vatandaşları, çalışma izinleri ve vize konusunda Rusya açısından "sorunlu ülke" bazında muameleye tabi tutulmaktadır. Türk vatandaşlarının Rusya Federasyonu'na giriş çıkışlarında diğer ülke vatandaşlarına göre daha farklı bir muameleye maruz kalmaları ve gümrük kapılarında uzun süre bekletilmeleri sıklıkla yaşanan bir durumdur. Ülkede büyük yatırımları olan Türk şirketlerinin çalışanlarının çalışma izinleri bile 6 aydan önce çıkarılamamaktadır. Bu durum özellikle çok sayıda Türk çalışan istihdam eden firmalar için ciddi sıkıntılar yaratmaktadır ve bazı şirketler sadece bu tür işlemler ile ilgilenmek için ayrıca personel görevlendirmek zorunda kalmışlardır.

Daha önce global kontenjan kapsamında alınabilen işçi vizeleri, 2002 yılından itibaren her işçi için münferiden davetiye getirilmesi şartına bağlanmıştır. Bu da

özellikle müteahhitlik firmaları için zaman kaybına, ilave bürokratik işlemlere ve mali külfete neden olmaktadır. Son dönemde getirilen çok girişli vize imkanı belli bir rahatlama getirmiştir. Bu tür iyileştirmelerin devam etmesi faydalı olacaktır.

Gümrük kurallarının sık sık değişmesi ve standart bir yol kullanılmaması nedeniyle firmalar yüksek lojistik fiyatları ile karşı karşıya kalmaktadır. Gümrük süreçlerinin uzunluğu para ve zaman kaybına yol açmaktadır. Birçok firma, Karadeniz limanlarına 2 günde ulaşılabilirken, Moskova'ya toplam nakliye zamanınının 20-30 günü bulabildiğini belirtmektedir. Bunun sebebi limanlardaki doluluk kadar, transit prosedürü ve yazışmaların uzun sürmesi, tren organizasyonunun yavaşlığı ve Moskova'da yapılması gereken gümrük işlemlerinin uzunluğudur.

Güvenlik

Moskova'da ve Türk firmalarının faaliyet gösterdikleri diğer kentlerde güvenlik konusunda son dönemlerde bir ilerleme kaydedildiyse de birey ve firma güvenliği sorunları halen devam etmektedir. Firmalar, güvenlik şirketleriyle çalışmak zorunda kalmakta ve bu da ciddi masraflara yol açmaktadır.

Bankacılık

Rusya'nın bankacılık sektörü gelişmekte ve uluslararası standartlara yaklaşmaktadır. Ancak yine de bankacılık işlemleri yoğun bir bürokrasiye boğulmuş durumdadır ve bu durum zaman kaybına ve gereksiz masraflara yol açmaktadır. Faaliyette bulunan bankaların hizmetlerinin yabancı girişimcilerin isteklerine cevap vermemesi ve alışlagelmiş bankacılık kavramıyla bağdaşmaması önemli bir sorundur. Akreditif mekanizmasının çalıştırılmasında sıkıntılar yaşanmaktadır.

Bankaların işlemlerinde yavaş davranmaları, havalelerin hesaba geç aktarılması, ücret ve maaş ödemelerinde önceden haber verilmesine rağmen nakit para alınmaması ve banka transferlerinde paranın hesaba geç ulaşması diğer bir sorundur. Rus bankacılık sektörünün gelişmesi bu ülkede faal olan Türk firmalarının da daha rahat iş yapmalarını sağlayacaktır.

Rusya'da faaliyet göstermekte olan Türk bankalarının dile getirdikleri sıkıntılar ise şunlardır:

- Kredi teminatında gayrimenkul ipoteği alınması, mevcut özel bir sahiplilik mevzuatı nedeniyle imkansız mümkün değildir.
- Yurtdışı havaleler gibi operasyonel işlemlerde yabancı bankalar, holding şirketlerine ait Rus bankaları ile aynı rekabet şartları altında çalışmamaktadır.
- Piyasanın gidişatını etkileyecek köklü değişiklikler aceleyle kararlaştırılarak yürürlüğe konulabilmektedir.
- Kayıtdışı ekonomik aktiviteler, belirsizliği beraberinde getirmekte ve uzun vadeli planların yapılmasını zorlaştırmaktadır.
- Son yaşanan mali krizde bazı büyük bankaların lisanslarının iptal edilmiş olması ve mevduat sahiplerinin birikimlerinin buralarda batmış olması nedeniyle bankacılık sektörüne bir güvensizlik oluşmuştur.

Girdi Temini

Rusya'da Türk yatırımlarının olduğu birçok sektör enerji yoğun bir özelliğe sahiptir ve dolayısıyla bu sektörler için başta doğalgaz ve elektrik olmak üzere enerjinin sürekliliği ve güvenilirliği hayati önem taşımaktadır. Türk firmalarına ait bazı üretim

tesisleri özellikle doğalgaz temini konusunda ciddi sıkıntılar yaşamaktadırlar. İhtiyaç duyulan doğalgazın tümü yerli üreticilerin sağladığı koşullardan alınamamakta, bunun yerine belirlenmiş bir kota üzerinden tahsis edilmektedir. Dolayısıyla firmalar tahsis edilen doğalgaz dışındaki ihtiyaçlarını açık pazardan karşılamak durumunda kalmaktadırlar.

Rekabette şans eşitliğini bozan bu durum gerçekleştirilmesi planlanan yatırımları da olumsuz yönde etkilemektedir. Bu tür girdilerin temininin kesintisiz ve güvenli bir biçimde sağlanması üretim yapan firmaların faaliyetlerini aksamadan devam edebilmesi için hayati önem taşımaktadır.

I. İŞBİRLİĞİ İMKANLARI VE İKİLİ İLİŞKİLERİN GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK GÖRÜŞ VE ÖNERİLER

- Türkiye'nin Rusya Federasyonu ile dış ticaretinde ülkemiz aleyhine gerçekleşmekte olan dengesizliğin giderilmesi konusunda önlemler alınması için çaba göstermesi gerekmektedir. Bu çerçevede, doğal gaz, elektrik alımları ve olabilecek askeri teçhizat alımlarında takas (barter) mekanizmasının uygulanması konusunda ısrarlı olunmalıdır.
- Rusya'ya mal satmakla birlikte bu malları Rus tüketicisine hızlı, ucuz ve sağlam bir biçimde ulaştırmak önem kazanmıştır. Devletin dış ticaretten çekilmesi ve beraberinde devlet ticaret tekellerinin ortadan kaldırılmasıyla birlikte, Türk firmalarının aracı kullanmaktan ziyade doğrudan dağıtım sistemleri kurma ve ticaret noktaları oluşturma yoluna gitmeleri önem kazanmaktadır.
- Bavul ticaretinin geçiş dönemine özgü geçici bir uygulama olması nedeniyle en kısa süre içerisinde normal ticarete dönüştürülmesi ve Rusya'da Türk ve Türkiye'de Rus dağıtım ağlarının oluşturulması gerekmektedir.
- Türk ürünlerine ilişkin olarak oluşan yaygın olumsuz imajın giderilmesi gerekmektedir. Bunun için reklam ve imaj kampanyalarının düzenlenmesi ve kaliteli ürünlerin pazara girişinin teşvik edilmesi yararlı olacaktır.
- Türkiye'nin Rusya Federasyonu ile AB ile ilişkilerimiz çerçevesinde bir serbest ticaret anlaşması imzalaması ilişkilere ivme kazandıracaktır.
- Rusya Federasyonu'nda bölgelerin artan ağırlığına paralel olarak, Türk firmalarının da Rusya Federasyonu'ndaki yatırımlarını bölgelere kaydırmaları teşvik edilmelidir.
- Türk firmalarının Rusya pazarına girişte geniş finansal kaynaklara ve teknolojiye sahip Batılı firmalarla işbirliği yapmaları için uygun zemin yaratılmalıdır.
- Orta Asya, Kafkasya ve Ortadoğu ülkeleri başta olmak üzere Türkiye ve Rusya Federasyonu'nun üçüncü ülkelerde yatırım, enerji ve taahhüt projelerinde işbirliğine gitmesi ve iki ülke firmalarının da bu ülkelerde ortak ticari faaliyetlerinin teşviki önemli görülmektedir. Avrasya Eylem Planı'nın ekonomik boyutu hayata geçirilmelidir.
- Türk firmalarının hakedişlerinin ödenmesinde yaşanan sorunlar Rus tarafına iletilmeli ve bu sorunların çözümü konusunda Rus tarafından destek istenmelidir.
- Türkiye'ye gelen turistler içerisinde Rus turistlerin en fazla harcama yapan gruptan birisi olduğu bilinmektedir. Bu nedenle, daha fazla Rus turistini ülkemize çekilmesi için Rusya Federasyonu'ndaki reklam ve tanıtım kampanyalarının artırılmasında fayda vardır.

Ayrıca, Türk turizm sektörü, otel inşası, otel işletmeciliği, tanıtım, pazarlama ve personel yetiştirilmesi konularındaki tecrübe ve know-how'ını Rusya'nın turistik bölgelerinin kalkınması için kullanmaya, bu konularda Rusya ile işbirliği yapmaya hazırdır.

- Araç şoförlerine çok girişli ve bir yıllık vize verilmesinin ve sınırda işlem yapılabilmesinin sağlanmasında yarar görülmektedir.
- Rusya ile demiryolu taşımacılığının geliştirilmesi ulaşımın ucuzlatılması açısından önemlidir. İki ülke arasındaki Ro-Ro taşımacılığının da ucuz ve sistematik bir hale getirilmesi, konteyner taşımacılığının yapıldığı başlıca limanlar olan Rostov ve Novorossiisk'de düzensizliklerin ve aşırı bürokratik işlemlerin azaltılması gerekmektedir.
- İki ülke KOBİ'leri arasındaki işbirliği desteklenmeli ve KOBİ'ler alanında ortak projeler gerçekleştirilmelidir. Ayrıca, Türkiye'nin KOBİ'ler alanında sahip olduğu tecrübenin Rusya Federasyonu'na aktarılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.
- Türk Eximbank'ın kredi imkanları artırılmalıdır.
- Rus firmalarının Türkiye'de yatırım yapmaları teşvik edilmelidir. Rus firmaları halihazırda Türkiye'de hidroelektrik santralleri, alüminyum tesisleri, elektrik ve doğalgaz dağıtım şebekeleri, doğalgaz depolama, demiryolu rehabilitasyonu gibi projelere katılmak istemektedirler.

* * *

TÜRK - RUS İŞ KONSEYİ HAKKINDA BİLGİ

1991 yılında kurulan Türk - Rus İş Konseyi, Türkiye ile Rusya arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilerin ortak çıkarlar çerçevesinde geliştirilmesi amacıyla faaliyetlerini sürdürmektedir. Konseyin başkanlığını Turgut Gür yürütmektedir. Konseyin karşı kanadı olan Rus-Türk İş Konseyi ise Rusya Federasyonu Ticaret ve Sanayi Odası bünyesinde yapılandırılmış olup, başkanı Oda Enformasyon ve Halkla İlişkiler Merkezi Müdürü ve bir dönem Rusya Federasyonu'nun Ankara Büyükelçiliği'ni de yapmış olan Aleksandr Lebedev'dir.

İş Konseyleri, yıllık faaliyetlerini, ortak çalışma programlarına göre yürütmektedirler. Bu faaliyetler Türkiye ve Rusya Federasyonu arasında ekonomik ve ticari ilişkilerin ve işbirliğinin geliştirilmesi amacıyla yapılmaktadır. Türk ve Rus işadamlarını bir araya getiren toplantılar, seminerler, paneller düzenlenmekte, Rusya'daki ekonomik gelişmeler, mevzuat değişiklikleri ve Rusya'dan gelen işbirliği teklifleri Konsey üyelerine duyurulmaktadır.

Türk-Rus İş Konseyi, Rusya'nın çeşitli şehirlerinde, Antalya ve İstanbul'da bugüne kadar on İş Konseyi ortak toplantısı yapmıştır. İş Konseyi'nin ana amaçlarından biri bölgesel ve sektörel faaliyetleri teşvik etmektir. Bu çerçevede İş Konseyi bünyesinde Moskova şehri, Moskova Bölgesi, St. Petersburg, Nijniy Novgorod, Tataristan, Başkörtostan, Stavropol, Yekaterinburg, Omsk, Kabartay-Balkar ve en son 2004 yılı Ağustos ayında Adıge ve Karaçay-Çerkes Cumhuriyeti ile bölgesel İş Komiteleri kurulmuştur. İş Konseyi toplantılarına Rusya'nın 40'a yakın bölgesinden katılım gerçekleşmektedir. Düzenli olarak Rusya'nın değişik bölgelerine iş adamları heyetleri ile ziyaretler gerçekleştirilmekte ve bu bölgelerde Türkiye'nin ekonomik potansiyeli tanıtılmaktadır.

Bununla birlikte, günümüze kadar iki ülke iş adamlarını buluşturan 150 toplantı ve çeşitli sektörlerde forum, konferans, seminer ve sempozyumlar düzenlenmiş, ayrıca Rusya'nın önde gelen siyaset ve devlet adamları Türk iş dünyası ile bir araya getirilmiştir.

YILLAR İTİBARIYLA TÜRK - RUS İŞ KONSEYİ ORTAK TOPLANTILARI

TARİH	YER
25 - 29 Eylül 1992	Antalya
16 - 17 Ekim 1993	Soçi
06 - 07 Ekim 1994	Antalya
20 - 23 Kasım 1995	St.Petersburg
20 - 27 Ekim 1996	Antalya
23 - 24 Eylül 1997	Nijni Novgorod
14 - 16 Ekim 1999	Antalya
23 Kasım 2000	İstanbul
31 Ekim – 2 Kasım 2001	Kazan
15-16 Ekim 2003	İstanbul

Türk - Rus ilişkilerinin gelişmesine katkıda bulunmak üzere İş Konseyi tanıtım çalışmalarına da öncelik vermekte, özellikle Duma mensuplarının Türkiye'de ağırlanması suretiyle Türkiye'nin, Türk ekonomisinin, iş adamlarının ve turizm potansiyelinin tanıtımına katkıda bulunmaktadır.

Bölgesel faaliyetlerin yanısıra sektörel faaliyetler de Türk-Rus İş Konseyi'nin gündeminde önemli bir yer tutmaktadır.

Tıp teknolojileri, turizm, enerji ve inşaat gibi çeşitli alanlarda sektörel toplantılar gerçekleştirilmiştir. Türkiye ile Rusya'nın birbirini tamamlayıcı özelliğe sahip oldukları sektörler, sinerji oluşturulabilmesi ve karşılıklı faydaya dayanan işbirliği modelleri oluşturulabilmesi için öncelikli olarak ele alınmaktadır.

Rusya'da ve bütün olarak Avrasya coğrafyasında yatırımcılar için finansman konusunun büyük öneme sahip olduğu açık bir gerçektir. İş Konseyi, ülkemiz için çok önemli bir pazar olan Rusya'da öncelikle taahhüt ve ticaret alanında faaliyet gösteren Türk firmalarının pazarda kalıcı olabilmelerini teminen yatırıma yönelmelerini teşvik etmekte ve İş Konseyi üyelerini uluslararası finansman kuruluşlarının imkanları hususunda bilgilendirmektedir.

* * *

TOBB Plaza Talatpaşa cad. No:3 Kat:5 34394 Gültepe Levent İstanbul
Telefon: 0 212 339 50 00 (pbx) Faks: 0 212 270 30 92
0 212 270 41 90 (pbx)
E-mail: info@deik.org.tr Web: www.deik.org.tr

Yönetim Kurulu Başkanı: M. Rifat Hisarcıklıoğlu
İcra Kurulu Başkanı: Rona Yırcalı
Direktör: Çiğdem Tüzün

KURUCULAR

TOBB Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği / **TİSK** Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu / **TZOB** Türkiye Ziraat Odaları Birliği / **TÜSİAD** Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği / **YASED** Yabancı Sermaye Derneği / **TMB** Türkiye Müteahhitler Birliği / **İKV** İktisadi Kalkınma Vakfı / **TİM** Türkiye İhracatçılar Meclisi / **TURKTRADE** Türkiye Dış Ticaret Derneği